

A kocka magyar oldala

A DICE kutatás magyar eredményei

DICE – Drama Improves Lisbon Key Competences in Education
DICE – A drámapedagógia hatása a lisszaboni kulcskompetenciákra

© DICE Consortium, 2010

Belgrade Bergen Birmingham Brussels Bucharest Budapest Gaza Gdansk
Lisbon Ljubljana Prague Umea Wageningen

Tartalom

A. Bevezető	4
A DICE projektről	4
A magyar eredmények összefoglalása	6
B. Eredmények	9
1. A magyar minta	9
2. A tanítási színház és dráma hatása az "Anyanyelvi kommunikáció" kulcskompetenciára	10
3. A tanítási színház és dráma hatása a "Tanulás tanulása" kulcskompetenciára	15
4. A tanítási színház és dráma hatása a "Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, állampolgári kompetencia" kulcskompetenciára	19
5. A tanítási színház és dráma hatása a "Vállalkozói kompetencia" kulcskompetenciára	23
6. A tanítási színház és dráma hatása a "Kulturális kifejezőképesség" kulcskompetenciára	25
7. A tanítási színház és dráma hatása a "Mindez és még több" kulcskompetenciára	27
8. Tanári értékelések	29
C. Függelék: a kutatásban részt vevő magyar társulatok és szakemberek	32
D. Ajánlások	33

Szerzői jog

Ez a dokumentum a következő szabadalmi szabályzat alá tartozik: "Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0" International Creative Commons licence. A szabadalom rövid összefoglalása:

Az alábbi feltételekkel a jelen dokumentumot bárki felhasználhatja – másolhatja, terjesztheti és megjelentetheti:

- Hivatkozás — Minden alkalommal hivatkozni kell arra, hogy a jelen munka a "Káva Kulturális Műhely Egyesület és a DICE Konzorcium" terméke, valamint a dokumentum forrásául fel kell tüntetni a "www.dramanetwork.eu" weboldalt.
- Nem kereskedelmi célú felhasználás — jelen dokumentum kereskedelmi célokra nem használható fel.
- Nem származékos munka — jelen dokumentum nem alakítható át, nem módosítható, és nem szolgálhat az alapjául más munkáknak.
- A fenti feltételek bármelyike felfüggeszthető, amennyiben erre a szerzői jog tulajdonosa engedélyt ad.
- Bármilyen újrahazsnálat vagy terjesztés esetén meg kell adnia az alább található Creative Commons honlaphoz vezető linket, ezzel mások számára is világossá tenni a szabadalmi feltételeket.
- További részletek és a teljes jogi szöveg itt található: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>

További tájékoztatás kérhető a kiadvány szerkesztőjétől: Cziboly Ádám DICE projekt-vezető (e-mail: cziboly.adam@gmail.com, Skype: [cziboly.adam](#))

A DICE Konzorcium tagjairól, valamint a DICE projekt valamennyi munkatársáról részletes lista itt található: <http://www.dramanetwork.eu/acknowledgements.html>

A Bevezető

A DICE projektről

A **DICE** ("Drama Improves Lisbon Key Competences in Education / A drámapedagógia hatása a lisszaboni kulcskompetenciákra") egy európai uniós támogatással megvalósult nemzetközi kutatási projekt volt. A két évig tartó interkulturális kutatás elsősorban azt vizsgálta, hogy a tanítási színház és dráma milyen hatással van a középiskolás fiatalok kulcskompetenciáira.

A kutatás megvalósításában tizenkét ország szervezetei vettek részt (vezető: Magyarország, partnerek: Csehország, Egyesült Királyság, Hollandia, Lengyelország, Norvégia, Palesztina, Portugália, Románia, Svédország, Szerbia és Szlovénia). A részt vevő szervezetek mindegyike komoly szakmai elismertségnek örvend saját hazájában és nemzetközi téren egyaránt, a projektben közreműködő szakemberek a formális és nem formális oktatás széles skáláját képviselik.

A tanítási színház és dráma területén dolgozó szakemberek hosszú ideje meggyőződéssel hisznek munkájuk hatékonyságában, ám mindeddig igen ritkán mérték ezt tudományos módszerekkel. A **DICE** projektben 12 országból több tucat, a tanítási színház és dráma területén a legkülönbözőbb elméleti és gyakorlati háttérrel rendelkező szakember a tudomány képviselőivel, pszichológusokkal és szociológusokkal szövetkezve azt tűzte ki célul, hogy felméri a tanítási színház és dráma hatásait.

Egy komplex, nagy mintára kiterjedő, interkulturális, kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmazó kutatással felmértük, hogy a tanítási színház és dráma mennyire hatékonyan képes a lisszaboni kulcskompetenciákat fejleszteni. A kutatás mintegy ötezer, 13-16 éves fiatal részvételével valósult meg. Tudomásunk szerint, ezen a területen a mi kutatásunk **az első ennyire átfogó vizsgálat az egész világon.**

A kutatás során azt vizsgáltuk, hogyan hat a tanítási színház és dráma az Európai Bizottság által 2006-ban meghatározott ún. "Lisszaboni Kulcskompetenciákra". A nyolc kulcskompetencia közül az alábbi ötöt vizsgáltuk:

1. Anyanyelvi kommunikáció
2. A tanulás tanulása
3. Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, állampolgári kompetencia
4. Vállalkozói kompetencia
5. Kulturális kifejezőképesség

A végleges adatbázisunkban szereplő adatok 12 különböző ország összesen 4 475 diákjától származnak, akik 111 különféle tanítási színház és dráma programban vettek részt. Nem csak a diákoktól gyűjtöttünk adatokat, de tanáraiktól, a tanítási színház és dráma programok vezetőitől, független megfigyelőktől, külső értékelőktől, és a legjelentősebb színház- és drámapedagógiai szakemberektől egyaránt.

A projekt során az átfogó kutatáson túl az eredményeket széles nemzetközi körben is közreadtuk:

- A kutatások alapján egy olyan jelentést és szakpolitikai állásfoglalást („Policy Paper”) adtunk ki, amit az oktatás és a kultúra döntéshozói és szereplői között széles körben terjesztettünk, európai szinten, illetve világszerte nemzeti és helyi szinteken egyaránt. A jelentést eddig 17 nyelvre fordították le.
- Összeállítottunk egy olyan Tanári Csomagot, amely az iskolákat, pedagógusokat és a művészeti nevelés szereplőit segítheti abban, hogy a dramatikus tevékenységeket az oktatásban alkalmazzassák. A csomagot terjesztettük európai szinten, illetve világszerte nemzeti és helyi szinteken egyaránt.
- Konferenciákat szerveztünk összesen 13 városban, ahol széles körben ismertettük a kutatás eredményeit. Elsőként 2010 októberében Brüsszelben, melyen az Európai Unió oktatási, kulturális és ifjúsági területein dolgozó jelentős vezetők vettek részt. A Brüsszeli konferenciára az Európai Parlamentben került sor, a felszólalók között volt Jan Truszczyński, az Európai Bizottság oktatási és kulturális főigazgatója is.

A „DICE – A kocka el van vetve” c. kutatási jelentés összesen 17 nyelven, köztük magyarul is teljes terjedelmében letölthető a www.dramanetwork.eu honlapról.

Magyar és angol nyelvű példány ingyenesen beszerezhető a Káva Kulturális Műhely irodájában munkanapokon 10-16 óra között (1022 Budapest, Marcibányi tér 5/a).

A magyar eredmények összefoglalása

A nemzetközi eredmények közzététele után, ezúttal a magyar eredmények kivonatát tarja a kezében a Tisztelt Olvasó¹. A DICE projekt egyrészt magyar koordináció mellett futott le, másrészt kiemelkedően magas volt a részvétel és az érdeklődés a magyar szervezetek részéről, így indokolt, hogy közze tegyünk egy gyors elemzést csak a magyar eredményekről is. Hazánkból összesen nyolc színházi nevelési csoport és nyolc önállóan dolgozó szakember vállalta, hogy aláveti magát az első átfogó kutatás próbájának. A magyar minta tette ki a nemzetközi minta csaknem egyharmadát, így önmagában is akkora méretű, hogy érvényes a rajta lefuttatott minden elemzés.

Az alábbiakban kizárólag a teljes magyar mintát elemeztük. Amit a magyar mintán találunk, az nem meglepő módon jelentősen egybeesik azokkal a hatásokkal, amiket a nemzetközi elemzés is bizonyított. A kompetenciák és a személyiség legszélesebb területein következetesen azt találjuk: azok a diákok, akik rendszeresen drámás foglalkozásokon vesznek részt, sok területen jobban teljesítenek társaiknál. Ha a konkrét számokat megnézzük, sehol nem találunk eget rengető eltéréseket, viszont több mint negyven (!) különböző területen átlagosan 5-10 %-nyi eltérést igen. Mi több, ez az eltérés statisztikailag nagyon erősnek bizonyul, szakszóval élve kiemelkedően magas szignifikanciaszint jellemzi az összes különbséget. Úgy tűnik, hogy a drámapedagógia annyiban nem csodaszor, hogy nincs olyan terület, ahol radikális hatást idézne elő, az viszont biztos, hogy talán nincs még egy olyan pedagógiai módszer, ami az élet ennyi területén idézne elő kimutatható, bizonyítható pozitív változást.

Azon társaikkal összehasonlítva, akik semmilyen, a tanítási színház és dráma körébe tartozó programon nem vettek részt, a tanítási színház és dráma programok résztvevői

jobban érzik magukat, és ezért jobban is teljesítenek az iskolában:

1. magabiztosabbak az olvasási és szövegértési feladatokban,
2. magabiztosabbak kommunikációjukban,
3. inkább hisznek abban, hogy az oktatás célja ideális esetben az önmegvalósítás,
4. felelősebbek saját tanulásuk iránt,
5. gyakrabban alkalmaznak kreatív technikákat a tanulás során,
6. gyakrabban dolgoznak csapatban a tanulás során,

¹ Tavaly ilyenkor a nemzetközi eredményeket összefoglaló DICE kutatási jelentésben ígéretet tettünk arra, hogy az adatbázist sokkal mélyebb elemzésnek vetjük alá, és az eredményeket publikálni fogjuk. Időközben a pénzügyi válság már az Európai Unió intézményeit is jelentősebben sújtotta, és idén a Brüsszelbe benyújtott oktatás-kutatási pályázatoknak csak a 3 %-a (!) nyert. A DICE adatbázis részletes elemzésére beadott pályázatunk nem volt közöttük. Mivel továbbra is bírjuk az Európai Bizottság szakmai támogatását, keressük a forrást a munka folytatására, és továbbra is igaz, hogy ami ebben a jelentésben található, az a magyar eredmények kevesebb, mint 1 %-a. Reményeink szerint hamarosan napvilágot lát a részletesebb jelentés is.

7. jobban élvezik az iskolai feladatokat,
8. jobban érzik magukat az iskolában,
9. jobban bíznak tanáraikban,

érettebb, empatikusabb személyiségek:

10. inkább át tudják venni mások nézőpontjait,
11. empatikusabbak, többet törődnek társaikkal,
12. jobb a problémamegoldó képességük,
13. jobban tudnak megküzdni a stresszel,
14. inkább érznek kontrollt saját életük eseményei felett,
15. jobban elfogadják a romákat / cigányokat,
16. jobban elfogadnak egy számukra ismeretlen idegen népcsoportot is,
17. jobb a humoruk,

aktívabb állampolgárok:

18. erősebb a szavazási hajlandóságuk,
19. inkább vesznek részt aktívan társadalmi ügyekben, nyilvánítanak véleményt,

tudatosabban készülnek a munka világára:

20. vállalkozóbbak és innovatívabbak,
21. elszántabbak, inkább vannak terveik a jövőre vonatkozóan,
22. többször vállalnak diákmunkát,

nyitottabbak a kultúra és a művészetek valamennyi ágára:

23. magától értetődően gyakrabban hoznak létre előadóművészeti produkciókat, de emellett
24. gyakrabban vesznek részt klasszikus kulturális eseményeken is (pl. kiállítás, színház, komolyzene)
25. gyakrabban vesznek részt könnyűzenei koncerteken,
26. több digitális alkotást készítenek,
27. gyakrabban írnak,
28. gyakrabban alkotnak képzőművészeti területen,
29. fontosabb számukra a kultúra,

életük tartalmasabb, felelősebb és biztonságosabb:

- 30. jelentősen több időt töltenek az iskolában,
- 31. jelentősen több időt töltenek olvasással,
- 32. kevesebb időt töltenek tévénézéssel,
- 33. jelentősen kevesebb időt töltenek számítógépes játékokkal,
- 34. jelentősen több időt töltenek családjukkal,
- 35. több időt töltenek alkotómunkával,
- 36. jelentősen többet mennek kiállításra, múzeumba, színházba,
- 37. jelentősen kevesebb időt töltenek az utcán,

tanáraik is pozitívabban ítélik meg őket, mint társaikat:

- 38. tanáraik szerint jobban kommunikálnak,
- 39. tanáraik szerint jobb tanulási technikáik vannak,
- 40. tanáraik szerint szociálisabbak, érettebb személyiségek,
- 41. tanáraik szerint vállalkozóbb kedvűek,
- 42. tanáraik szerint jóval aktívabban vesznek részt kulturális tevékenységekben.

A továbbiakban részletesen áttekintjük ezeket az eredményeket. Az eredmények tárgyalásánál a nemzetközi eredményeknél már megismert tematikát követjük a könnyebb átláthatóság és az összehasonlíthatóság végett.

A kutatás módszertanáról, a DICE konzorcium által használt terminológiáról (pl. „tanítási színház és dráma”, stb.) valamint a nemzetközi eredményekről a „DICE – A kocka el van vetve” c. kutatási jelentésben olvashat részletesebben (letölthető: www.dramanetwork.eu).

Eredmények

1. A magyar minta

A DICE kutatásba tizenkét országból összesen 4 475 diáktot vontunk be, akik 111 különböző drámaprogram valamelyikén vettek részt. **Ennél átfogóbb nemzetközi vizsgálat a drámapedagógia területén korábban nem készült.**

A nemzetközi minta csaknem egyharmadát magyar fiatalok alkották: Magyarországról összesen 1336 fő vett részt a kutatásban, akik között majdnem pontosan fele-fele arányban ugyanannyian voltak fiúk, mint lányok. A résztvevők többsége (945 fő), 14-16 év közötti volt. A válaszadók 23 %-a saját bevallása szerint rendszeresen részt vesz dramatikus tevékenységekben, 77 % nem vesz részt.

A teljes mintából 580 fő vett részt tanítási színház és dráma tevékenységekben, közülük 471 fő vett részt színházi nevelési programon és 109 fő vett részt drámacsoporton. Mellettük további 756 fő alkotta a kontroll csoportot. Magyarországról összesen 26 különböző programot vizsgáltunk meg, ebből 8 volt folyamatos drámacsoport és 18 egyalkalmas színházi nevelési program. A 18 színházi nevelési programnál összesen nyolc magyar

társulat kilenc különböző programját vizsgáltuk (hat programot kétszer, két programot háromszor). A vizsgálatba bevont társulatok és szakemberek listáját ld. a Függelékben.

A magyar mintáról összességében elmondható, hogy nagyrészt a középiskola első két osztályának készült színházi nevelési programokra érkező diákok képezték az alapját.

2. A tanítási színház és dráma hatása az „Anyanyelvi kommunikáció” kulcskompetenciára

Anyanyelvi kommunikáció*

Az anyanyelvi kommunikáció a gondolatok, érzések és tények szóbeli és írásbeli formában történő kifejezésének képessége (szövegértés, beszéd, olvasás és írás), valamint a megfelelő módon történő nyelvi érintkezés képessége a társadalmi és kulturális kontextusok teljes skáláján – az oktatásban és képzésben, a munkahelyen, otthon és a szabadidőben.

**Elismerjük, hogy az anyanyelv nem minden esetben a tagállam hivatalos nyelve, és azt is, hogy a hivatalos nyelven való kommunikáció feltétele az egyén részvételének a társadalomban. Az ilyen esetek megoldására tett intézkedések a tagállamok belügye.*

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 18-án kelt ajánlása az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges kulcskompetenciákról

Összehasonlítottuk azokat a diákokat, akik saját bevallásuk szerint rendszeresen részt vesznek drámás foglalkozásokon azokkal, akik saját bevallásuk szerint nem vesznek részt semmi ilyen programon. Azt találtuk, hogy az „Anyanyelvi kommunikáció” kompetencia mentén több általunk vizsgált skálán a drámaprogramra járó diákok szignifikánsan jobbnak bizonyultak, ezek pedig a következők:

Skála	A skála néhány tipikus kérdése	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különb-ség	Szignifi-kancia
Olvasás és szövegértés (önértékelés)	"Könnyen megértem a tankönyvek anyagát." "Szeretek olvasni." "Értem a metaforákat, szimbólumokat." "Nem jelent gondot a számomra egy napilap elolvasása."	3,8738	3,5312	6,85 %	$p < 0,000$
Magabiztosság a kommunikációban (önértékelés)	"Zavarba hoz, ha nagyobb közönség előtt kell beszélnem." (fordított tétel) "Nem okoz gondot, hogy kifejezzem a gondolataimat."	3,8553	3,6148	4,81 %	$p < 0,000$
Humor (önértékelés)	"Van humorérzésem."	4,3346	4,0982	4,73 %	$p < 0,000$

1.sz. táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen résztvevő gyerekek azokkal összehasonlítva, akik nem vesznek részt ilyen tevékenységekben, az "Anyanyelvi kommunikáció" kulcskompetencia vonatkozásában

Összefoglalva a fenti eredményeket elmondhatjuk, hogy a drámaprogramon rendszeresen részt vevő fiatalok magabiztosabban kommunikálnak, biztosabban teljesítenek olvasási és szövegértési feladatokban, és jobb a humoruk is.

Szignifikancia, p érték: A statisztikában egy eredményre akkor mondjuk, hogy statisztikailag szignifikáns, ha valószínűtlen, hogy a véletlen okozta az eredményt. A szignifikancia szintet a p érték fejezi ki, és minél kisebb ez az érték, annál szignifikánsabb az eredmény. A p értéket meg kell szoroznunk 100-zal, és százalékékként kell olvasni.

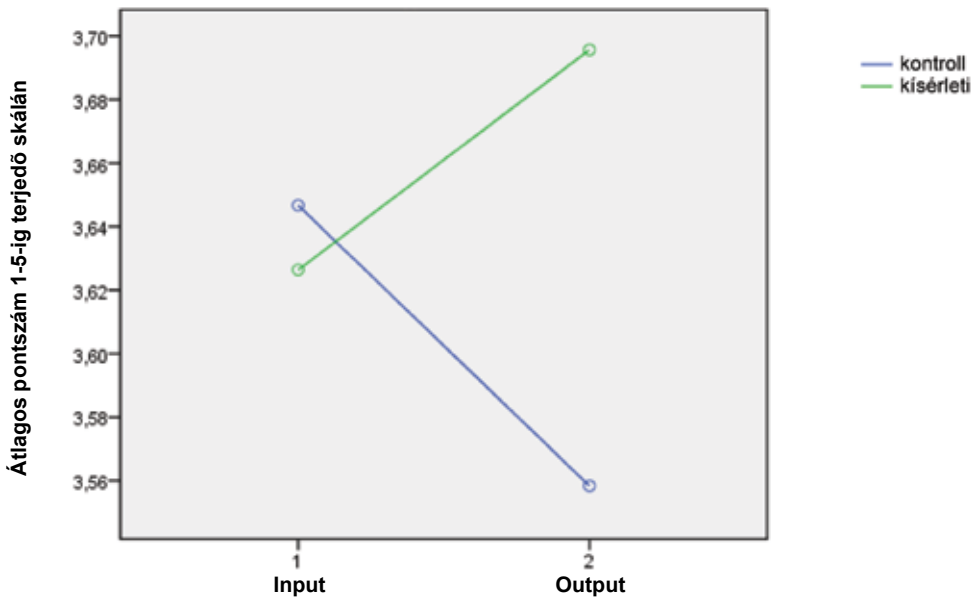

nunk, pl. ha $p < 0,02$, ez azt jelenti, hogy annak az esélye, hogy az eredményt a véletlen okozta, 2%. A társadalomtudományokban a $p < 0,1$ erős tendenciának, a $p < 0,05$ szignifikánsnak, a $p < 0,01$ erősen szignifikánsnak számít.

Ha $p < 0,000$, ez azt jelenti, hogy az eredmény nagyon erősen szignifikáns, tehát nagyon kicsi a valószínűsége annak, hogy az eredmény a véletlen műve lenne, ugyanakkor nagyon valószínű, hogy az eredményt az általunk vizsgált hatás okozta. Nagyon fontos megjegyeznünk, hogy ilyen erős szignifikancia nagyon ritkán tapasztalható a társadalomtudományi kutatásokban, így az itt tárgyalt eredmények többsége kiemelkedően szignifikáns eredménynek számít!

Nem csak a folyamatos drámamunka, hanem akár egyetlen alkalom is szignifikáns hatást tud gyakorolni a részt vevő fiatalok kommunikációjára, magabiztosságára. Ezt bizonyítja az alábbi ábra, amely azt mutatja, hogyan változott a színházi nevelési programok hatására a fiatalok kommunikációs magabiztossága azokhoz a társaikhoz képest, akik nem vettek részt ilyen programon. Az „input” mutatja a program előtt mért értéket, az „output” a program után mért értéket. A kontroll csoportnál ugyanezekben az időpontokban végeztük el ugyanazt a mérést, de ők nem vettek részt a két mérés között programon.

1.ábra Különbségek a színházi nevelési programokon részt vevő kísérleti csoport és a kontroll csoport között abban, ahogyan megélik a magabiztosságot a kommunikációban ($p < 0,000$)

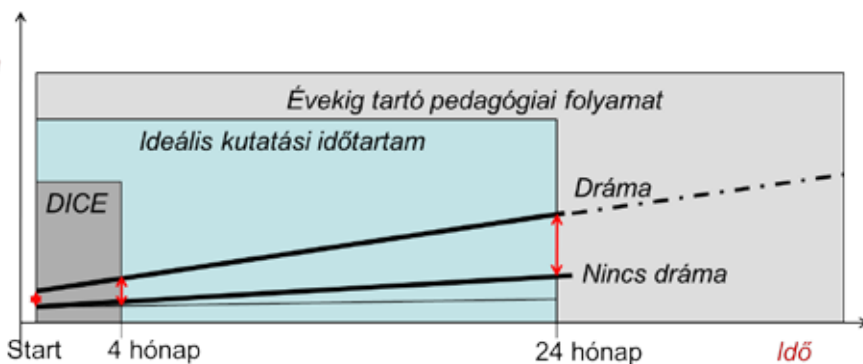
Mit is látunk ezeken az ábrákon?

Az európai támogatás sajátosságából adódó két éves projektidőszak mindössze egy pár hónapos adatfelvételi hullámot engedett meg. (A két évbe az eszközök kidolgozásának és bemérésének, az adatok bevitelének és elemzésének, a kutatási jelentések megírásának, fordításának és kiadásának, valamint a konferenciasorozatnak is bele kellett férnie, így az adatfelvételi időszak négy hónapos lehetett.) Az alábbi ábrán az látható, hogyan viszonyul a DICE kutatás időtartama egy ideálisnak nevezett kutatási időtartamhoz képest és egy évekig, akár 12-15 évig tartó pedagógiai folyamathoz képest.

Egy ilyen rövid (4 hónapos) kutatási időszakban korlátozott lehetőségeink vannak arra, hogy elméleti hipotéziseinket igazolhassuk, és ezek a következők:

- megállapíthatunk különbségeket az első mérésnél azok között, akik rendszeresen részt vesznek dramatikus tevékenységekben, és azok között, akik nem.
- megállapíthatunk különbségeket a kimeneti mérésnél azok között, akik a kísérleti csoportba kerültek, és azok között, akik a kontroll csoportba.
- azonosíthatunk egy időbeli trendet, ami az első és a második mérés között a kísérleti és kontrollcsoportban zajlott, és megállapíthatjuk ennek a különbözőségét.
- megvizsgálhatjuk, hogy vajon azoknak, akik már korábban is drámaztak, más-e a fejlődésmenetük azokhoz képest, akik „szűzen” kerültek be a kutatásba és lettek a kísérleti csoport tagjai.

Mérhető fejlődés a kompetenciákban

Egy ilyen rövid időtartam alatt minden bizonnyal kis különbségeket fogunk találni, hiszen az attitűdformálódás és a készségek kialakulása, szilárdulása lassú folyamat, amit a sokéves pedagógiai munka céloz meg. Amennyiben szisztematikusan és statisztikailag jelentős (szignifikáns) különbségeket fedezünk fel ez alatt a rövid időszak alatt, feltételezhetjük, hogy egy hosszabb időtávon markánsabbak lesznek az eredményeink.

A talált hatások általában kicsik, de szisztematikusak és szignifikánsak. Valószínűsíthetjük, hogy hosszabb pedagógiai folyamatban a hatások egyre erőteljesebbek. Itt felmerül egy elvi kérdés: hol van a plafon? Ha egy átlagos populációban egy négy hónapos szakaszban pl. egy 5 fokú skálán egyötöd jegynyi különbség adódna és a fejlődés töretlenül egyenletes lenne, akkor az általános iskolai folyamatban bőven kiszaladnánk az 5 fokú skálából. Tehát a kérdés nem egyszerű, de egészen biztosan van szakpolitikai relevanciája: a dráma pozitívan hat a kulcskompetenciák fejlődésére, és mindenképpen hasznos a közoktatási folyamat egész időtartamában.

Felmerülhet egy másik kérdés is: vajon tényleg minden mért változó esetében pozitív eredményeket kaptunk? Nem, az esetek egy részében nem találtunk szignifikáns hatást, és előfordult olyan is, amikor negatív hatással találkoztunk.

A DICE kutatásban több tucat különféle hatást mértünk, és ezek közül ebbe a publikációba csak azok kerültek be, amelyek a teljes magyar mintán szignifikáns eredmények. Nincs szignifikáns különbség drámás és nem drámás fiatalok között egy sor általunk mért változóban, pl. abban, hogy a fiatalok mennyire gyakran beszélnek meg problémáikat családtagjaikkal, vagy hogy milyen átlagjuk volt matematikából. Mivel ezekben az esetekben nem volt szignifikáns különbség, ezért ezek az eredmények nem kerültek be ebbe a kiadványba sem.

Emellett az első mélyebb elemzések alapján úgy tűnik, hogy míg a legtöbb tanítási színház és dráma programnak kicsi, de szignifikáns hatása van, addig a programok kb. egyötödének sokkal nagyobb a hatása, míg egyes programoknak negatív kimenetele is lehet. A teljes mintára vonatkozó átlag, amikor egy számmal akarjuk kifejezni (és amikor az átlagolással ezeket a különbségeket eltűnnek), enyhén pozitív lett, ahogyan ezt minden kompetencia esetében láthatjuk.

De mi is áll mindezek mögött? Ha megértjük azokat a tényezőket, amelyek a tanítási színház és dráma programok diákjait az egyes részcsoportokba sorolják, sokkal többet megérthetünk abból, hogyan működik egy tanítási színház és dráma program, és mi teheti azt még hatékonyabbá. Az adatok óriási mennyisége és komplexitása miatt az összes kutatási eredmény bemutatása több száz, vagy inkább több ezer oldalon lesz csak lehetséges. Az itt bemutatott eredmények válogatott eredmények; az összes eredmény részletes publikálása az elkövetkező évek feladata lesz.

3. A tanítási színház és dráma hatása a “Tanulás tanulása” kulcskompetenciára

Tanulás tanulása

A “tanulás tanulása” a kitartó tanulás képessége. Az egyénnek képesnek kell lennie saját tanulásának megszervezésére, az idő és információ hatékony kezelésére mind egyénileg, mind pedig csoportosan. A kompetencia magába foglalja a tanulási folyamat és egyéni szükséglet tudatos kezelését, felismerve a lehetőségeket, és az akadályok kezelését a sikeres tanulás érdekében. Gyarapodást, feldolgozást és az új ismeretek és készségek asszimilálását jelenti, valamint útmutatás keresését és használatát. A tanulás tanulása azt is jelenti, hogy a tanuló képes a korábban tanultakra és tapasztalataira építeni annak érdekében, hogy a tudást és készségeket egy sor helyzetben – otthon, a munkában és az iskolában - használni és alkalmazni tudja. Ehhez a kompetenciához a motiváltság és az önbizalom feltétlenül szükségesek.

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 18-án kelt ajánlása az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges kulcskompetenciákról

Összehasonlítottuk azokat a diákokat, akik saját bevallásuk szerint rendszeresen részt vesznek drámás foglalkozásokon azokkal, akik saját bevallásuk szerint nem vesznek részt semmilyen ilyen programon. Azt találtuk, hogy az „Tanulás tanulása” kompetencia mentén több általunk vizsgált skálán a drámaprogramra járó diákok szignifikánsan jobbnak bizonyultak, ezek pedig a következők:

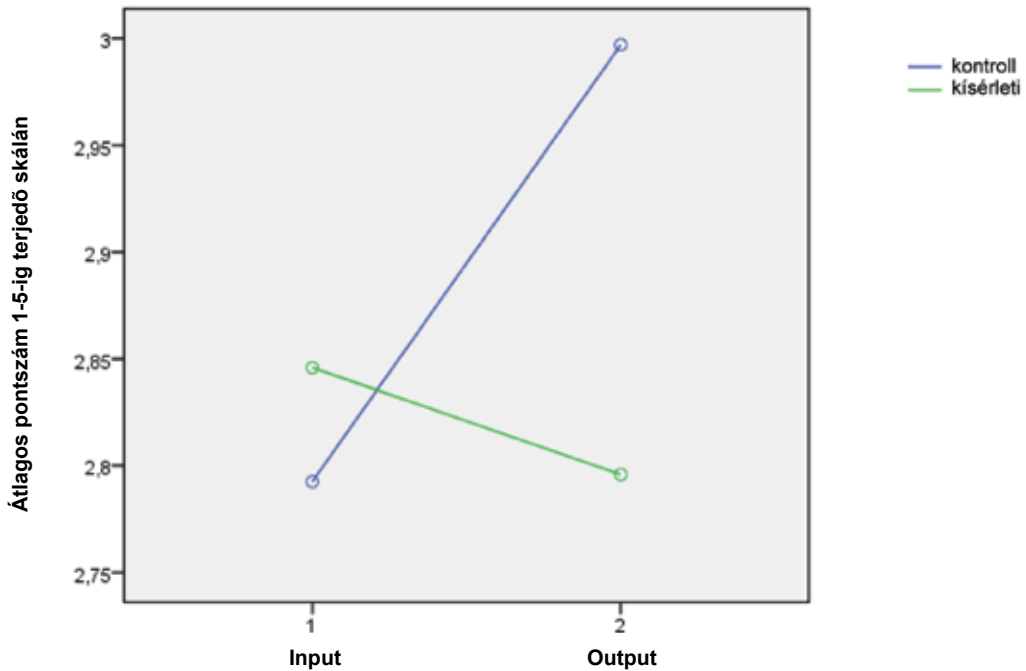
Skála	A skála néhány tipikus kérdése	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különb-ség	Szignifi-kancia
Az oktatás célja ideális esetben az önmegvalósítás	„Szerinted ideális esetben mi kellene, hogy legyen az oktatás célja?” „Segítsen majd a gyerekeknél.” „Segítsen abban, hogy másokon segíthessünk.” „Önbecsülést adjon.” „Segítsen, hogy jobban megismerjük magunkat”	3,3020	3,0469	5,1 %	p<0,000
A tanulás iránt érzett felelősség	„Szoktam gondolkodni azon, hogy hogyan tanulok meg dolgokat.” „Bár a tanáraink tanítanak, én magam vagyok felelős saját tanulásomért.”	3,6512	3,5304	2,41 %	p<0,006
Kreatív technikák alkalmazása a tanulásban	„Fontos számomra, hogy használjam a fantáziámat.” „A kreativitás (pl. kísérletezés, különböző munkamódszerek kipróbálása) fontos a számomra.”	3,6008	3,2080	7,86 %	p<0,000
Csapatmunka a tanulásban	„Legjobban az osztálytársaimmal / csoporttársaimmal együtt tudok dolgozni.”	3,3930	3,2778	2,3 %	p<0,010
Tanárokba vetett bizalom	„Ha valami olyan történik Veled, ami nagyon foglalkoztat, kivel tudod megbeszélni?” „A tanáraiddal.”	1,86	1,66	5 %	p<0,002
Az iskola szeretete	„Az óráim érdekesek.” „Szeretek iskolába járni.” „A tanáraink tudják, hogyan taníthatnak engem a legjobban.”	3,3482	3,0263	6,44 %	p<0,000
Hogy érzi magát a diák az iskolában	Egy 10 fokú létra, ahol a 10 azt jelöli, hogy az idő nagyrésztében nagyszerűen érzik magukat az iskolában, az 1 pedig azt, hogy az idő nagyrésztében rettenetesen érzik magukat az iskolában.	7,11	6,65	4,6 %	p<0,000

2.sz. táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen részt vevő gyerekek azokkal összehasonlítva, akik nem vesznek részt ilyen tevékenységekben, a „Tanulás tanulása” kulcskompetencia vonatkozásában

A fenti táblázatot áttekintve egyértelműen látszik, hogy a drámás fiatalok sokkal tudatosabban állnak hozzá saját oktatásukhoz, és emiatt jobban is érzik magukat az iskolában. Talán ez az összefüggés az oka annak, hogy jobban teljesítenek több iskolai helyzetben is. A tudatos hozzáállást bizonyítja, hogy szerintük az oktatás célja ideális esetben az önmegvalósítás (önmagunk megismerése, önbecsülés, gyermeknevelésre felkészítés), szemben kortársaik válaszaival, akik az oktatás céljaként leginkább a pénzkeresetet vagy a munkahelykeresésre való felkészülést jelölik meg. A célok túl tudatosabbak saját tanulásuk megszervezésében is: hagyatkoznak társaikra, és a „magoláson” túl gyakrabban alkalmaznak kreatív tanulási technikákat is. Mindezek is hozzájárulhatnak ahhoz, hogy nem drámás társaiknál érdekesebbnek találják az iskolai feladatokat, jobban megbíznak tanáraikban, és jobban is érzik magukat az iskolában.

A drámaprogramok hatására még ha rövid idő alatt is, de javul a diákok iskoláról alkotott képe. Pozitívabban ítélik meg azt az oktatási rendszert, amelyben számukra érdekes programokon vehetnek részt. Az alábbi ábra azt szemlélteti, mennyiben változik a diákok megítélése arról, hogy mennyire érzik úgy: az ő oktatásuk mennyire különbözik attól, amilyennek ideális esetben lennie kellene. A nagyobb érték itt azt jelöli: jelentősen különbözik, míg a kisebb érték azt jelöli: kevésbé. Amíg a kontroll csoport véleménye az idő előrehaladtával radikálisan romlik, addig a drámaprogramon résztvevőké javul.

2. ábra Különbségek a kísérleti csoport (akik részt vettek tanítási színház és dráma tevékenységekben) és a kontroll csoport (akik nem vettek részt) között arra vonatkozóan, hogy mennyire érzik úgy: a valóságban az ő oktatásuk mennyire különbözik attól, amilyennek lennie kellene ($p < 0,004$)

Az eredmények alapján talán nem túlzás azt állítanunk, hogy a drámapedagógia lehet az egyik eszköz arra, hogy napjainkban a diákokat közelebb hozzuk az iskolához.

4. A tanítási színház és dráma hatása a “Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, állampolgári kompetencia” kulcskompetenciára

Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, állampolgári kompetencia

Ezekbe a kompetenciákba tartoznak mindazok a viselkedésformák, amelyeket az egyénnek el kell sajátítania ahhoz, hogy képes legyen hatékony és konstruktív módon részt venni a társadalmi életben és a munkahelyi életben, különösen az egyre sokszínűbb társadalmakban, és szükség esetén meg tudja oldani a konfliktusokat. Az állampolgári kompetencia felkészíti az egyént a polgári életben való részvételre; ez a kompetencia a társadalmi és politikai fogalmak és struktúrák ismeretén alapul, és beletartozik a társadalmi életben való aktív és demokratikus részvétel iránti elkötelezettség is.

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 18-án kelt ajánlása az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges kulcskompetenciákról

Összehasonlítottuk azokat a diákokat, akik saját bevallásuk szerint rendszeresen részt vesznek drámás foglalkozásokon azokkal, akik saját bevallásuk szerint nem vesznek részt semmilyen ilyen programon. Azt találtuk, hogy a „Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, állampolgári kompetenciák” mentén több általunk vizsgált skálán a dráma-programra járó diákok szignifikánsan jobbnak bizonyultak, ezek pedig a következők:

Skála	A skála néhány tipikus kérdése	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különb-ség	Szignifi-kancia
Empatikus nézőpont-átvétel	“Néha megpróbálom jobban megérteni a barátaimat úgy, hogy elképzelem, hogyan látszódnak a dolgok az ő nézőpontjukból.” “Úgy vélem, minden kérdésre kétféle válasz lehetséges, és megpróbálom mindkettőt számba venni.”	3,5556	3,4039	3 %	p<0,006
Empatikus törődés	“Gyakran érzek törődést és aggodalmat azok iránt, akik szerencsétlenebbek nálam.” “Ha azt látom, hogy valakit kihasználnak, úgy érzem, védelmére kell kelnem.”	3,8579	3,5289	6,58 %	p<0,000
Probléma-megoldás	“A hétköznapi problémák nagy részét megoldom.” “Legtöbbször megoldom, ha érzelmi konfliktusba kerülök.” “Igyekszem egy-egy problémára többféle megoldást találni.”	3,8203	3,6525	3,36 %	p<0,000
Megküzdés a stresszel	“Általában megtervezem, hogy mit tegyek.” “Próbálom elemezni a problémákat, hogy jobban megértsem azokat.”	3,7857	3,5689	4,34 %	p<0,000
Kontroll érzése	„Az életem tele van kiszámítható eseményekkel, amelyeket képes vagyok kezelni.” „Örülök minden új feladatnak, mert úgy érzem, fejlődhetek, ha foglalkozom velük.” „Azt hiszem, megvannak bennem azok a tulajdonságok, amelyek segítségével sikeresen irányíthatom az életemet.”	2,8333	2,7374	2,4 %	p<0,029

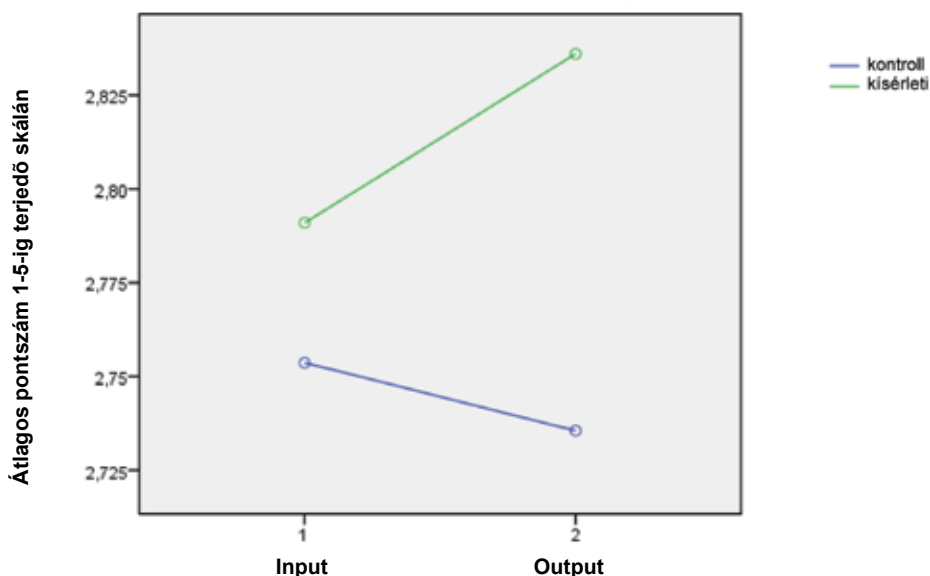
Skála	A skála néhány tipikus kérdése	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különb-ség	Szignifi-kancia
Roma / cigány elfogadottsága	"1. Szívesen élnék vele egy országban. 2. Szívesen lakték a szomszédságában. 3. Szívesen ülnék vele egy padban. 4. Szívesen segítenék neki, ha bajba kerülne az utcán. 5. Szívesen lennék a barátja. 6. Szívesen járnék vele."	1,1806	0,9522	3,8 %	p<0,014
Egy ismeretlen nemzet társadalmi elfogadottsága („kartvéli”)		2,1935	1,7027	8,18 %	p<0,019
Szavazási hajlandóság	"Ha részt vehetnél demokratikus döntésekben, és kinyilváníthatnád véleményedet, elmehetnél szavazatodat adni bizonyos kérdésekre, elmennél szavazni - az iskolában (pl. diákönkormányzati választásra)? - a városodban (pl. önkormányzati választásra)? - az országodban (pl. parlamenti választásra)? - az Európai Parlament választására?"	0,6182	0,5025	11,57 %	p<0,000
Aktív részvétel	"El tudod képzelni, hogy - egy fontos közügyért kampányolj vagy vitázz? - újságban, rádióban vagy televízióban mondj véleményt valamiről? - aktivistaként lépj fel valamilyen humanitárius cél érdekében?"	0,6940	0,5438	15,02 %	p<0,000
Megküzdés a stresszel	"Általában megtervezem, hogy mit tegyek." "Próbálom elemezni a problémákat, hogy jobban megértsem azokat."	3,7857	3,5689	4,34 %	p<0,000

3. sz. táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen részt vevő gyerekek azokkal összehasonlítva, akik nem vesznek részt ilyen tevékenységekben, a "Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, állampolgári kompetencia" kulcskompetencia vonatkozásában

Összességében tehát a drámás fiatalokról elmondható, hogy empatikusabbak és jobb megküzdési stratégiákkal rendelkeznek társaiknál. Azon túl, hogy képesek átvenni mások nézőpontjait és inkább képesek együttérezni másokkal, hatékonyabb a probléma-megoldásuk, jobban képesek megküzdzeni a stresszel és inkább érzik úgy, hogy ők kontrollálják saját életüket.

Talán a magasabb empátia és az érettebb megküzdés is hozzájárul ahhoz, hogy a drámás fiatalok toleránsabbak társaiknál, és aktívabban vesznek részt a társadalmi közéletben. Egyrészt jobban elfogadják Magyarország legnagyobb etnikai csoportját, a romákat, de elfogadóbbak egy számukra teljesen ismeretlen (jelen kutatásban a „kartvéli”) népcsoporttal szemben is. Másrésztől jelentősen nagyobb a hajlandóságuk arra, hogy helyi szinttől európai szintig egy szavazáson kinyilvánítsák véleményüket, vagy részt vegyenek olyan közéleti tevékenységekben, mint a közügyekért kampányolás vagy a humanitárius tevékenység.

Ákár egyetlen alkalom is elegendő ahhoz, hogy egy drámaprogram a fiatal önértékelésében mérhető pozitív változást indítson be. Az alábbi két ábra azt mutatja, hogyan változott a kutatás keretein belül a drámaprogramon részt vevő fiatalok önfogadása azokhoz a társaikhoz képest, akik nem vettek részt drámás tevékenységben (kontroll csoport).

3.ábra Különbségek a színházi nevelési programokon részt vevő kísérleti csoport és a kontroll csoport között abban, ahogyan elfogadják saját magukat ($p < 0,103$)

5. A tanítási színház és dráma hatása a “Vállalkozói kompetencia” kulcskompetenciára

Vállalkozói kompetencia

A vállalkozói kompetencia arra utal, hogy valaki képes az elképzeléseit megvalósítani. Magában foglalja a kreativitást, az innovációt és a kockázatvállalást, valamint azt a készséget, hogy valaki a célok elérése érdekében képes megtervezni és végigvinni egy projektet. Ez a készség mindenki számára hasznos a mindennapi életben otthon és a társadalomban. A munkavállalókat abban segíti, hogy tisztában legyenek azzal a környezettel, amelyben munkájukat végzik, és meg tudják ragadni a kínálókozó lehetőségeiket. Ez az alapja azoknak a sajátos készségeknek és tudásnak, amelyekre a vállalkozóknak a társadalmi és kereskedelmi tevékenységük megvalósításához szükségük van.

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 18-án kelt ajánlása az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges kulcskompetenciákról

A vállalkozói kompetencia mérésére két skálát dolgoztunk ki: az egyik arra vonatkozott, hogy a válaszadó hogyan ítéli meg saját vállalkozó- és innovatív készségét, a másik pedig azt mérte, hogy a válaszadó mennyire érzi elszántnak magát arra, hogy a jövőben nagyobb célokat valósítson meg. Összehasonlítottuk azokat a diákokat, akik saját bevallásuk szerint rendszeresen részt vesznek drámás foglalkozásokon azokkal, akik saját bevallásuk szerint nem vesznek részt semmilyen ilyen programon. Azt találtuk, hogy az általunk szerkesztett mindkét skálán a drámaprogramra járó diákok szignifikánsan jobbnak bizonyultak:

Skála	A skála néhány tipikus kérdése	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különb-ség	Szignifi-kancia
a vállalkozó- és innovatív készség önértékelése	"Képes vagyok felismerni a változtatás lehetőségét olyan helyzetekben, ahol mások erre nem képesek vagy nem elég nyitottak." "Képes vagyok leküzdeni a félelmeimet, ha valamiben lehetőséget látok."	3,6032	3,3446	5,17 %	p <0,000
elszántság mértéke	"Mennyire érzel magadban érdeklődést és tehetséget arra, hogy felnőtt korodban, a JÖVŐBEN - saját vállalkozásod legyen? - feltalálj új dolgokat? - tervezz új dolgokat? - kutató légy egy kihívásokkal teli tudományos területen? - fontos pozíciót vállalj? - saját termékeket gyárts és forgalmaz?	3,1200	2,9241	3,92 %	p <0,001

4.táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen részt vevő gyerekek azokkal összehasonlítva, akik nem vesznek részt ilyen tevékenységekben, a "Vállalkozói kompetencia" kulcs-kompetencia vonatkozásában

A táblázatot tekintve láthatjuk, hogy kis mértékben ugyan, de magasabb a drámaprogramokon részt vevő fiatalok vállalkozó- és innovatív készsége, ahogyan a jövőbe vetett terveik mértéke is.

6. A tanítási színház és dráma hatása a “Kulturális kifejezőkészség” kulcskompetenciára

Kulturális kifejezőkészség

Elismerni az ötletek, tapasztalatok és érzelmek egy sor médiumon keresztül való kreatív kifejezésének fontosságát, beleértve a zenét, előadóművészetet, irodalmat és vizuális művészeteket. Készségek: Önkifejezés különböző médiumokon keresztül [...]. A készségek része az a képesség, hogy valaki a saját kreatív és kifejező nézőpontjait összefüggésbe tudja hozni mások véleményével. [...]Az erős öntudat a változatos kulturális kifejezés iránti tisztelet és nyitott hozzáállás alapja.

Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 18-án kelt ajánlása az egész életen át tartó tanulás-hoz szükséges kulcskompetenciákról

Összehasonlítottuk azokat a diákokat, akik saját bevallásuk szerint rendszeresen részt vesznek drámás foglalkozásokon azokkal, akik saját bevallásuk szerint nem vesznek részt semmilyen ilyen programon. Azt találtuk, hogy az „Kulturális kifejezőkészség” kompetencia mentén több általunk vizsgált skálán a drámaprogramra járó diákok szignifikánsan jobbnak bizonyultak, ezek pedig a következők:

Skála	A skála néhány tipikus kérdése Milyen gyakran...	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különbség	Szignifikancia
részvétel klasszikus kulturális eseményeken	“nézel meg/jársz kiállításra?” “nézel meg/jársz színházba?” “jársz klasszikus zenei koncertre?”	3,6514	2,9919	13,19 %	p<0,000
részvétel népszerű kulturális eseményeken	“jársz könnyűzenei koncertre?” “nézel meg/jársz táncelőadásra?”	3,7244	3,1633	11,22 %	p<0,000
részvétel művészi tevékenységekben	“jársz kézműves foglalkozásra?” “jársz film kurzusra?” “jársz zenekarra?” “jársz diákszínjátszó csoportba?” “készítes saját újságot?”	2,0735	1,3299	14,87 %	p<0,000
részvétel az új médiában és zenében	“keversz zenét?” “csinálsz saját videókat?” “szerzel zenét másokkal együtt?” “írsz dalokat?”	2,1986	1,9269	5,43 %	p<0,000

írás	"írsz novellát/regényt/verset/ színdarabot?" "írsz naplót (napilapot)?"	2,7559	1,7706	19,7 %	p<0,000
részvétel a képzőművészetek- ben	"rajzolsz vagy festesz?" "végzel kézműves tevékenységet?" "fotózol?" "készítesz digitális műalkotásokat?"	2,9476	2,5586	7,78 %	p<0,000
részvétel az előadóművésze- tekben	"táncolsz?" "jársz tánccsoportba?" "csinálsz színelőadást?"	2,7923	1,8801	18,24 %	p<0,000
jelentőség	"Mennyire fontos számodra a kultúra?"	8,31	7,06	12,5 %	p<0,000

5.táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen részt vevő gyerekek azokkal összehasonlítva, akik nem vesznek részt ilyen tevékenységekben, a "Kulturális kifejezőkészség" kulcs-kompetencia vonatkozásában

Az eredmények magukért beszélnek: ahogyan azt a nemzetközi mintán is egyértelműen láthattuk, úgy a magyar minta is alátámasztja, hogy a drámaprogramokon való részvételnek transzferhatása van a kultúra és a művészetek más területeire is. A dráma iránt érdeklődő fiatalok nem csak színházba járnak gyakrabban, hanem múzeumba, komoly- és könnyűzenei koncertre, táncelőadásra is.

Emellett nem csak több időt töltenek színdarabok létrehozásával (ami magától értetődő), hanem gyakrabban írnak (akár naplót vagy újságot), kézműveskednek, zenélnek, táncolnak, fotóznak, festenek és rajzolnak, filmeznek, sőt gyakrabban készítenek digitális alkotásokat is.

7. A tanítási színház és dráma hatása a “Mindez és még több” kulcskompetenciára

Mindez és még több...

*Ez a kompetencia magában foglalja a másik ötöt, és egy új dimenzióval is bővül, mivel arra az **egyetemes kompetenciára** vonatkozik, hogy **mit is jelent embernek lenni**. A társadalmi összetartozásra és a fejlődő demokráciában való polgári létre irányuló egyre növekvő figyelem közepette olyan morális iránytűre van szükségünk, melynek segítségével megtalálhatjuk helyünket és egymás helyét a világban, és elkezdhetjük újraértékelni meglévő értékeinket, sőt új értékeket hozhatunk létre. Ki kell találnunk és el kell képzelnünk egy olyan társadalmat, amiben érdemes élni, ahol jobban érzékeljük, merre is tartunk, és meggyőződéssel tudjuk, hogy milyen emberekké akarunk válni.*

DICE konzorcium

Vessünk egy pillantást arra, hogy vajon a tanítási színház és dráma tevékenységekben való részvétel hatással van-e az általános életminőségre és arra, hogy a fiatalok milyen tevékenységekben vesznek részt, hogyan alakulnak társas kapcsolataik. Az alábbi táblázat azt mutatja meg, hogy egy átlagos diák mennyi időt tölt különböző tevékenységekkel. Összehasonlítottuk azokat a diákokat, akik állításuk szerint rendszeresen részt vesznek színházi és drámás tevékenységekben, azokkal, akik nem. Az alábbi táblázatban jelöltük, mely tevékenységfajtát melyik csoportnál mértük gyakrabban, és jelöltük azt is, mely különbségek szignifikánsak.

Részt vesz-e rendszeresen dráma vagy színházi műhelyekben vagy órákon? (input mérés)	NEM		IGEN
EGY NAPON / HÁNY ÓRÁT	Óra		Óra
alvás	7,8271	>	7,6640
pihenés	1,655	<	1,666
étkezés	1,445	<	1,495
iskolában	6,398	<<<	6,818
iskolán kívüli tanulás	1,761	>	1,741
olvasás (nem tananyag)	0,824	<<<	1,073
TV nézés	1,647	>	1,554
internetezés	2,110	>	1,918
számítógépes játék	0,895	>>>	0,655
házimunka	0,957	>	0,945
játék, beszélgetés, együtt töltött idő a családdal	1,437	<<<	1,711
kistestvérről gondoskodás	0,435	<	0,530
AZ ELMÚLT HÉTEN / HÁNY ALKALOMMAL	alkalom		alkalom
találkozás a barátokkal	4,79	>	4,48
sportolás	2,79	>	2,62
hobbi	3,44	<	3,66
híreket nézni, hallgatni vagy olvasni	3,20	<	3,44
a családnak segíteni (pl. bevásárlás, javítás, varrás)	2,74	<	2,88
részmunkaidős munka	0,16	<	0,27
kreatív tevékenység (pl. zeneszerzés, írás, színjátszás, tánc, stb.)	2,05	<<<	3,50
AZ ELMÚLT HÓNAPBAN / HÁNY ALKALOMMAL	alkalom		alkalom
moziba járás	1,08	<	1,19
színházba, kiállításra, múzeumba járás	0,53	<<<	1,15
bevásárló központba / piacra járás	4,69	<	4,91
szórakozóhelyre, diszkóba, koncertre járás	1,51	>	1,40
imádkozás, templomba/mecsetbe/zsinagógába járás	1,49	<	1,63
az utcán töltött idő	6,31	>>>	4,32
kirándulás/séta/biciklizés	5,28	>	4,56

6.táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen részt vevő diákok mindennapi tevékenységei összehasonlítva azok tevékenységeivel, akik nem vesznek részt rendszeresen tanítási színház és dráma tevékenységekben.

Jelmagyarázat: narancs háttér: $p < 0,05$ három jel: $p < 0,01$

Egy mai magyar fiatal életminőségére kevés beszédesebb példát tudunk találni annál, mint hogy mivel tölti napjait. A drámás fiatalok jelentősen több időt töltenek az iskolában, jelentősen több időt töltenek olvasással, miközben kevesebb időt töltenek tévénézéssel, jelentősen kevesebb időt töltenek számítógépes játékokkal. Jelentősen több időt töltenek

családjukkal, több időt töltenek alkotómunkával, jelentősen többet mennek kiállításra, múzeumba, színházba, és jelentősen kevesebb időt töltenek az utcán.

Összességében elmondhatjuk, hogy életük amellett, hogy tartalmasabb és felelősségteljesebb, inkább mentes a devianciáktól, és biztonságosabb is mind rájuk, mind családjukra, mind a társadalomra nézve.

8. Tanári értékelések

Az osztályok tanárait arra kértük, hogy minden diákot (kísérleti és kontroll) értékeljenek az öt kompetencia mentén. Összehasonlítottuk a tanárok véleményét azoknál a diákoknál, akik saját bevallásuk szerint rendszeresen részt vesznek drámás foglalkozásokon azokkal, akik saját bevallásuk szerint nem vesznek részt semmilyen ilyen programon. Azt találtuk, hogy a tanárok az összes (!) általunk vizsgált skálán a drámaprogramra járó diákokat szignifikánsan jobbnak ítélik meg:

Skála	A skála néhány tipikus kérdése	Átlagos pontszám a dramatikus tevékenységek résztvevőinek körében	Átlagos pontszám azok körében, akik NEM vettek részt	Különb-ség	Szignifi-kancia
Kommunikáció	Mindig el meri mondani a véleményét. Sokat beszél. Zavarban van, ha nagyobb csoport előtt kell megszólalnia. (fordított tétel) Könnyedén kifejezi mondani-valóját.	3,6340	3,5330	2 %	p<0,110 (csak tenden-cia)
Tanulás tanu-lása	Könnyedén megérti a tanköny-vek anyagát. Jó a hosszútávú memóriája. Általános tanulmányi eredmé-nye. Felismeri az összefüggéseket, és képes következtetéseket levonni. Képes a dolgok alapos megfi-gyelésére. Sok időt tölt tanulással, mert szeret tanulni. Szeret különböző megoldásokat kitalálni, kipróbálni. Motiváltan és lelkesen dolgozik. Sok saját ötlete van. Tisztában van erősségeivel.	3,6671	3,3398	6,55 %	p<0,000

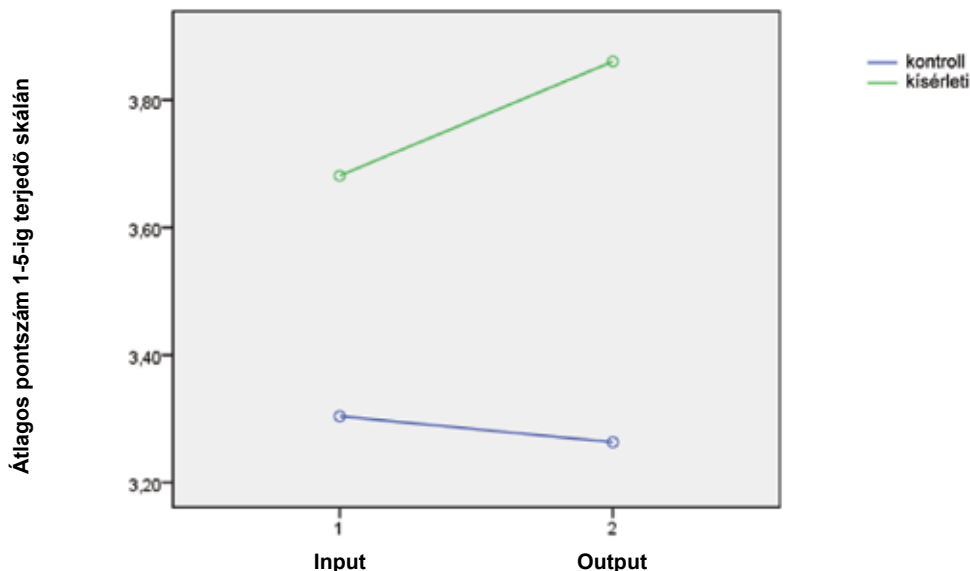
Szociális és állampolgári kompetencia	Elfogadja mások véleményét. Együttműködő a felnőttekkel. Jól kezeli a konfliktusokat. Türelmes és képes várni, ha arra van szükség. Segítőképz. Jól együtt tud működni diáktársaival. Képes segítséget kérni, ha problémája van, és képes problémája megfogalmazására.	3,8032	3,6836	2,39 %	p<0,074
Vállalkozókedv	Érdekli az üzlet világa. Képes olyan lehetőségek meglátására, amelyek társai figyelmét elkerülik. Lehetnek világot jobbító álmai. Képes saját elképzeléseinek megvaltoztatására, alakítására, ha ezáltal több embert tud meggyőzni arról, hogy együttműködjenek vele.	3,4922	3,2860	4,12 %	p<0,016
Kulturális tudatosság	Szeret művészeti tevékenységeket nézni vagy azokban részt venni. Szeret részt venni drámafoglalkozásokon. Érdekli a vizuális kultúra és a vizuális művészetek. Szereti és élvez a zenét. Önkifejezése bővelkedik az érzelmekben. Nyitott a személyes, érzelmi, esztétikai élményekre. Jó a nem verbális kifejezőképessége.	3,9667	3,4971	9,39 %	p<0,000

7. táblázat A tanítási színház és dráma tevékenységekben rendszeresen részt vevő diákok összehasonlítva azokkal, akik nem vesznek részt ilyen tevékenységekben, aszerint, hogy hogyan értékelik őket tanáraik az öt kulcskompetencia mentén

A fenti táblázat még a kutatókat is meglepte, annyira hihetetlenül egyértelműen mutatja: a tanárok minden általunk vizsgált kompetencia mentén a drámás diákokat összességében jobbnak ítélték meg, mint társaikat.

A tanárok értékelése alátámasztani látszik azokat az eredményeket, amelyeket a diákokkal felvett kérdőívek elemzésénél kaptunk. Ez azt is jelenti, hogy a tanárok is könnyebben, szívesebben dolgoznak együtt olyan fiatalokkal, akiknek kommunikációja, tanulási stratégiája, személyiségbeli érettsége, társadalmi aktivitása, vállalkozókészsége és kulturális elkötelezettsége magasabb társaikénál.

Ez talán egy pozitív öngerjesztő folyamatot is eredményezhet, amelyben a diákok még inkább képesek megerősödni és kibontakozni, a tanárok pedig még pozitívabban ítélik meg őket. Ezt támasztja alá az alábbi ábra is, amely azt mutatja: akár három hónap alatt, akár egyetlen drámaprogram hatására hogyan változhat a tanárok megítélése a drámaprogramon részt vett diákjaikról az ilyen programokon részt nem vettekhez képest.

5. ábra Különbségek a folyamatos drámapunkában részt vevő kísérleti csoport és a kontroll csoport között abban, ahogyan a tanár megítélése változik a diákok vállalkozói kompetenciájáról ($p < 0,014$)

Elmondhatjuk tehát, hogy az eredmények nem csak a diákok, hanem a tanárok szemszögéből is visszaigazolni látszanak a drámapedagógia hatékonyságát.

Függelék

Függelék: a kutatásban részt vevő magyar társulatok és szakemberek

Színházi nevelési társulatok (egyszeri alkalom):

- Garabonciás Színtársulat (Gödöllő)
- Káva Kulturális Műhely két programmal: Akadályverseny és Bábok
- Kerekasztal Színházi Nevelési Központ
- Kolibri Színház
- Kontraszt Műhely
- Montázs Drámapedagógiai és Közművelődési Egyesület (Miskolc)
- Nyitott Kör Egyesület

Mind a nyolc esetben egy foglalkozást vontunk be a kutatásba, két-két alkalommal, kivétel a Káva foglalkozásai: három-három alkalommal.

Drámacsoporttal dolgozó szakemberek (folyamatos drámamunka):

- Bori Viktor 9-es osztálya, Nemes Nagy Ágnes Humán Szakközépiskola
- Gyombolai Gábor 10-es osztálya, Nemes Nagy Ágnes Humán Szakközépiskola
- Meleg Gábor osztálya, Janikovszky Éva Általános Iskola és Gimnázium
- Püspöki Péter osztálya, "Ember- és társismeret, etika" tantárgy (Miskolc)
- Garabonciás Művészeti Iskola színjátszó csoportja (Miskolc), vez: Ducsai Tiborné
- Jonatán csoport (Terézvárosi Nevelési Tanácsadó), vez: Faluvégi Judit Rita
- Mészáros Zsolt osztálya, Vörösmarty Gimnázium
- Csányi Alapítvány a Gyerekekért, Sárközi Angéla csoportja

Ajánlások

a Magyar Köztársaság Kormányának,
minisztériumainak és háttérintézményeinek,
a Magyar Országgyűlésnek, és a magyarországi
önkormányzatoknak

Kiegészítés a DICE – A kocka el van vetve,

Kutatási eredmények és ajánlások a tanítási színház és dráma alkalmazásával kapcsolatban
című kiadvány C szekciójához.

Az ajánlások összefoglalása

- **A Nemzeti Alaptanterv készítői számára:** A NAT Bizottság ismerje meg a DICE kutatási eredményeit. A NAT Bizottság a DICE kutatási eredményeit felhasználva építse be a színházi nevelést és a drámapedagógiát az átdolgozott NAT megfelelő fejezeteibe.
- **Közoktatás:** A pedagógusképzési és továbbképzési rendszeren belül legyen kiemelten ösztönzött a nem drámapedagógus tanárok drámapedagógiai képzése, továbbképzése. Kerüljön kidolgozásra egy elismerési rendszer a drámapedagógiai

munka terén kiemelkedő pedagógusok számára.

- **Felsőoktatás:** Pedagógus alapszakokon legalább négy kredit általános drámapedagógiai képzés. Pedagógus mesterszakokon differenciáltan kettő-hat kredit szakspecifikus drámaképzés. Pedagógus képesítési követelményeknek továbbra is legyen része a drámapedagógiai eszközök alkalmazásában való jártasság.
- **Állami támogatási rendszer:** Pályázati és normatív támogatások a színházi nevelés, a drámapedagógia, a színházpedagógia különböző területein.
- **Strukturális Alapok:** Mind a nyolc lisszaboni kulcskompetencia következetes beillesztése az oktatási programokba. Több pályázati lehetőség civil szervezeteknek. Adminisztratív terhek csökkentése a brüsszeli központi pályázatok mintájára.

Helyzetkép

- A **lisszaboni kulcskompetenciák** közül tapasztalataink szerint a magyar közoktatási rendszerben nem kapnak fontosságuknak megfelelő hangsúlyt és figyelmet az alábbiak: Tanulás tanulása; az Interperszonális, interkulturális és szociális kompetencia, állampolgári kompetencia; Vállalkozói kompetencia, valamint a Kulturális kifejezőkészség (ennek a hivatalos magyar NAT szövegváltozata Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség). Amennyiben ez a helyzet nem változik, súlyos lemaradásban leszünk olyan országokhoz képest, ahol ezeket a kulcskompetenciákat egységes rendszerben kezelik és fejlesztik, és a magyar iskolákból kikerülő diákok többsége továbbra is képtelen lesz ismeretei alkalmazására, önmaga kifejezésére, céljai elérésére.
- A magyar drámapedagógia a **magyar színházi kultúra és nevelésügy legnehezebb hagyományaiból** táplálkozik. A nemzetközi gyakorlatok széleskörű megismerése után biztosan állíthatjuk, hogy a magyar drámapedagógia gyakorlata mára a világon egyedülálló, vagyis igazi **hungarikum**.
- A drámapedagógia és a színházi nevelés **alkalmazási köre szélesebb**, mint elsőre gondolnánk. A drámapedagógia kiválóan alkalmazható az irodalom-, a történelem- és a nyelvoktatásban, etikai és erkölcsi kérdések vizsgálatában, az állampolgári jogok és kötelességek, demokratikus alapkészségek és a társadalmi szerepvállaláshoz kapcsolódó fogalmak megismerésében és megértésében, az aktív állampolgárság, a kommunikáció, a kreativitás, a vállalkozói készség, a személyiség fejlesztésében, a hagyományok és népi játékok felélesztésében, de hozzájárulhat a természettudományos oktatás megerősítéséhez is.
- A kutatások meggyőzően igazolják, egybecsengve a Biztonságos Iskoláért Bizottság álláspontjával, hogy az **iskolai agresszió kezelésében** a drámapedagógia hatékony szerepet játszhat.

Ajánlások a Nemzeti Alaptanterv készítői számára

- A NAT Bizottság ismerje meg a DICE kutatási eredményeit. A NAT Bizottság a DICE kutatási eredményeit felhasználva építse be a színházi nevelést és a drámapedagógiát az átdolgozott NAT megfelelő fejezeteibe.
- Valamennyi olyan kompetencia esetében, ahol a DICE kutatás bebizonyította a

dráma fejlesztő hatását, jelenjen meg a drámapedagógia és a színházi nevelés, mint az adott kompetencia fejlesztésére alkalmas eszköz:

- anyanyelvi kommunikáció,
 - tanulás tanulása,
 - interperszonális, interkulturális és szociális kompetencia, állampolgári kompetencia,
 - vállalkozói kompetencia,
 - kulturális kifejezőkészség (ennek a hivatalos magyar NAT szövegváltozata Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség).
- Az átdolgozott NAT alábbi „közműveltség alapelemeinél” kerüljön rögzítésre, hogy a drámapedagógia és a színházi nevelés alkalmas eszköz az alábbi területek feldolgozására:
 - az együttműködéshez szükséges készségek, képességek, kompetenciák,
 - közösségi és személyes értéktudat, nemzeti és európai azonosságtudat,
 - közös kulturális kód,
 - közös erkölcsi normák,
 - kritikai gondolkodás, szabadság, felelősségtudat,
 - fenntarthatóság, megőrzés és megújulás.
 - Ugyanígy, a kiemelt fejlesztési területek közül az alábbi kettőhöz jelentősen hozzájárul, így ezeknél kerüljön megemlítésre a drámapedagógia és a színházi nevelés:
 - a tanórán kívüli nevelés (etika, családi életre nevelés, szakkörök, művészeti tevékenységek, kirándulások és a tantárgyközi ismeretkörök),
 - a munkára nevelés és a pályaeorientáció.
 - A drámapedagógia és a színházi nevelés ne csak mint tantárgyközi ismeretkör jelenjen meg, hanem mint módszer ill. eszköz az alábbi tárgyaknál: irodalom, történelem, társadalomtudományok, művészetek, idegen nyelv.
 - Kerüljön rögzítésre, hogy a közoktatás minden évfolyamán minimum heti két összefüggő tanórában legyen megfelelő szakképesítéssel rendelkező drámapedagógus által vezetett drámafoglalkozás.
 - Ajánlatként fogalmazódjon meg, hogy évente egyszer minden osztály látogasson el színházi nevelési programra, vagy olyan színházi előadásra, amit színházpedagógus segítségével dolgoznak fel.

A közoktatás további területei

- A pedagógusképzési és továbbképzési rendszeren belül legyen kiemelten ösztönzött a nem drámapedagógus tanárok drámapedagógiai képzése, továbbképzése.
- Az oktatási ágazat szakmai háttérintézményei támogassák olyan módszertani ajánlások elkészítését, amelyek tantárgy-specifikus módszertani támogatásként leírják, hogyan alkalmazhatóak drámapedagógiai eszközök az egyes tantárgyak oktatásában.
- Kerüljön kidolgozásra egy elismerési rendszer a drámapedagógiai munka terén kiemelkedő pedagógusok számára.
- A drámapedagógia módszere iránt elkötelezett iskolák kapjanak rögzített összegű normatív támogatást arra, hogy évente egyszer minden osztálynak lehetősége le-

gyen ellátogatni színházi nevelési programra, vagy olyan színházi előadásra, amit színházpedagógus segítségével dolgoznak fel.

- A diákönkormányzatoknak legyen lehetőségük részt venni az iskolák színházi programjainak, drámapedagógiai munkájának kialakításában ajánlások, javaslatok megfogalmazásával.
- Az iskolaépítési szabványok megalkotása során a közösségi tevékenységek, pl. a drámapedagógia igényeit vegye az engedélyeket kiadó hatóság figyelembe. Ellenőrizze a hatóság, hogy az épülő, átépítésre kerülő iskolák, óvodák megfelelnek-e a szabványnak annyiban, hogy bennük van-e drámafoglalkozásra, előadásra alkalmas tér.

Felsőoktatás

- Pedagógus alapszakokon legyen legalább négy kredit általános drámapedagógiai képzés. Pedagógus mesterszakokon legyen differenciáltan kettő-hat kredit szakspecifikus drámaképzés.
- Pedagógus képesítési követelményeknek továbbra is legyen része a drámapedagógiai eszközök alkalmazásában való jártasság. Pedagógusjelöltek pedagógiai gyakorlata során legyen ajánlott drámapedagógiai módszerek alkalmazása. A drámapedagógiai elemek alkalmazásában való jártasság értékelése legyen szempont a vizsgatanítások értékelése során.
- Szakosított drámapedagógus pedagógus szakvizsga lehetőségének megteremtése, pl.: szakosított irodalom-drámapedagógus (olyan pedagógus, aki magas szinten képes alkalmazni a drámapedagógiai eszközöket az irodalom tanításában). Az ennek megvalósításához szükséges szakmai anyagot létrehozásának, fordításának és megjelentetésének támogatása.
- A dráma érettségi rendszerének és a dráma OKTV-nek a megőrzése és fejlesztése.

Állami támogatási rendszer

Az oktatási és kulturális kormányzat pályázatokkal támogassa

- a drámapedagógiai fejlesztéseket, kísérleti műhelyek létrejöttét és működését,
- a színházak és iskolák rendszeres, a pedagógiai munka részévé tett együttműködését (nem csak az egyszerű színházlátogatást és a kulisszajárást, hanem sokkal inkább a színházi nevelési programokat, a színházpedagógusok munkáját, a közös kísérleti produkciókat),
- a határon túli drámás szervezetek működését,
- a drámatáborok megvalósítását,
- az ellenőrzést és a minőségbiztosítást,
- a klasszikus vagy kortárs magyar drámák feldolgozását színházi nevelési programokkal vagy színházpedagógiai eszközökkel,
- kifejezetten a színházi nevelés számára íródott új magyar gyermek/ifjúsági drámák létrejöttét,
- szakanyagok fordítását,
- szakkönyvek, folyóiratok megjelenését, szakmai honlapok működését,

- a tapasztalati tanulás jegyében mobilitást a hazai szervezetek között és nemzetközi szinten egyaránt,
- a színházi nevelési és a drámapedagógiai hatásvizsgálatokat.
- Az oktatási és kulturális kormányzat normatív úton támogassa
 - az évtizedes múltra visszatekintő kiemelt hazai fesztiválokat: a Magyar Drámapedagógiai Társaság által szervezett Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Fesztivált, és az Országos Diákszínjátszó Egyesület által szervezett Országos Diákszínjátszó Találkozót,
 - a legalább évtizedes múltra visszatekintő, kiemelt közfeladatot ellátó színházi nevelési társulatokat.
- A vállalati adományozási adókedvezmény rendszer visszaállításával segítse az állam a civil szektort a független források bevonásában, ami a színházi nevelés és drámapedagógiai programok területére is kihat.
- A közszolgálati média szenteljen több figyelmet a magyar drámapedagógia és a magyar színházi nevelés ügyének.

Strukturális Alapok

- Mind a nyolc lisszaboni kulcskompetencia következetes beillesztése a TÁMOP, vagy utódprogramjának valamennyi oktatási programjába.
- A nyílt pályázati kiírásoknál a pályázók köre ne csak az állami szféra intézményeiből álljon, hanem minden intézményből, akik hatékonyan hozzá tudnak járulni az elérni kívánt célokhoz (pl.: a kulcskompetenciák fejlesztésére ne csak iskolák pályázhassanak, hanem civil szervezetek is, melyek képesek hozzájárulni a diákok fejlődéséhez.)
- Fontos lenne, hogy ugyanolyan létjogosultságot kapjanak az állami struktúra hatékonyságát nagymértékben segítő, ám a struktúrán kívüli szervezetek is (pl. szolgáltató civil szervezetek). Különösen fontosnak tartjuk, hogy az állami intézményekkel partnerségben működő civil szervezeteket, akik a tervezés minden szintjén megfogalmazott célok megvalósításából oroszlánrészt vállalnak, a folyamat minden szintjén ugyanolyan mértékben vegye figyelembe a tervezés, mint a klasszikus struktúrába tartozó intézményeket.
- A bürokratikus terhek csökkenjenek. A pénzügyi, adminisztratív ellenőrzésről a szakmai ellenőrzésre helyeződjön át a hangsúly. Vegyék át a hazai hatóságok is a brüsszeli ügynökségektől az átalánydíjas támogatások rendszerét, ahol a szakmai teljesülés igazolása és ellenőrizhetősége esetén a brüsszeli normáknak megfelelő a pénzügyi ellenőrzés, hiszen minden felhasználó a hatályos törvények alapján köteles felhasználni a pénzügyi forrásait, melynek ellenőrzési rendszere a pályázatoktól függetlenül is működik (ellenőrző bizottságok, adóhatóság, ügyészség).

Mindezek mellett ajánljuk megfontolásra a *DICE – A kocka el van vetve, Kutatási eredmények és ajánlások a tanítási színház és dráma alkalmazásával kapcsolatban* című kiadvány C szekciójában megfogalmazott ajánlásokat.